

Anna Skórska, Radosław Jeż, Jarosław Wąsowicz
Katedra Rynku Pracy
Akademia Ekonomiczna w Katowicach
askorska@ae.katowice.pl

BARIERY I PERSPEKTYWY ROZWOJU SEKTORA MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW – KONSEKWENCJE DLA RYNKU PRACY W POLSCE

Abstrakt

Przedmiotem niniejszego artykułu jest przedstawienie uwarunkowań funkcjonowania i rozwoju sektora małych i średnich przedsiębiorstw oraz jego znaczenie dla kształtowania się sytuacji na rynku pracy.

W artykule wskazano podstawowe bariery i ograniczenia rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw, szczególną uwagę zwrócono na regulacje systemu finansowo-podatkowego.

W ostatniej części opracowania dokonano krótkiej charakterystyki wybranych form wspierania rozwoju sektora MSP, w ramach prowadzonej przez państwo polityki gospodarczej, ze szczególnym uwzględnieniem możliwości absorbowania środków finansowych, pochodzących z funduszy strukturalnych.

Słowa kluczowe: sektor małych i średnich przedsiębiorstw, zatrudnienie, polityka wspierania MSP.

Wprowadzenie

Sektor małych i średnich przedsiębiorstw odgrywa istotną rolę w polskiej gospodarce, wpływając m.in. na wzrost gospodarczy, poziom konkurencyjności oraz rozmiary bezrobocia. Od początku okresu transformacji w sektorze MSP tworzone są miejsca pracy, zarówno dla osób o niskim poziomie wykształcenia i umiejętności, jak i wysoko wykwalifikowanych specjalistów. Małe i średnie przedsiębiorstwa absorbują zasoby siły roboczej zwalniane na skutek procesu restrukturyzacji polskiej gospodarki, przystosowywania jej do warunków rynkowych, racjonalizacji zatrudnienia w sektorze publicznym.

Mimo licznych barier i ograniczeń sektor MSP charakteryzuje się stosunkowo wysoką dynamiką wzrostu. Aby jednak mógł się on prawidłowo rozwijać, niezbędne jest stworzenie ku temu odpowiednich warunków – aktywnej polityki państwa i władz lokalnych promującej przedsiębiorczość.

Celem artykułu jest przedstawienie barier ograniczających rozwój polskiej przedsiębiorczości oraz wskazanie możliwości ich przewyciężenia w ramach prowadzonej polityki państwa, ze szczególnym uwzględnieniem możliwości absorbowania środków finansowych, pochodzących z funduszy strukturalnych.

Pojęcie małych i średnich przedsiębiorstw

W literaturze przedmiotu wymienia się najczęściej trzy kategorie definicyjne małych i średnich przedsiębiorstw. Są to kryteria:

- jakościowe,
- ilościowe,

- mieszane.

Najczęściej sektor małych i średnich przedsiębiorstw jest definiowany przy pomocy klasyfikacji ilościowej przedsiębiorstw, w której kluczową rolę odgrywa wielkość przedsiębiorstwa, określana liczbą zatrudnionych i obrotem rocznym, co przedstawiono w tabeli 1.

Zgodnie z Ustawą z dnia 2 lipca 2004r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz.U. Nr 173, poz. 1807, art.104-107), dostosowującej polskie prawo do rekomendacji Komisji Europejskiej:

– za mikroprzedsiębiorcę uważa się przedsiębiorcę, który w co najmniej jednym z dwóch ostatnich lat obrotowych:

1) zatrudniał średniorocznie mniej niż 10 pracowników¹

2) osiągnął roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych nieprzekraczający równowartości w złotych 2 milionów euro, lub sumy aktywów jego bilansu sporządzonego na koniec jednego z tych lat nie przekroczyły równowartości w złotych 2 milionów euro

– za małego przedsiębiorcę uważa się przedsiębiorcę, który w co najmniej jednym z dwóch ostatnich lat obrotowych:

1) zatrudniał średniorocznie mniej niż 50 pracowników oraz

2) osiągnął roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych nieprzekraczający równowartości w złotych 10 milionów euro, lub sumy aktywów jego bilansu sporządzonego na koniec jednego z tych lat nie przekroczyły równowartości w złotych 10 milionów euro

– za średniego przedsiębiorcę uważa się przedsiębiorcę, który w co najmniej jednym z dwóch ostatnich lat obrotowych:

1) zatrudniał średniorocznie mniej niż 250 pracowników oraz

2) osiągnął roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych nieprzekraczający równowartości w złotych 50 milionów euro, lub sumy aktywów jego bilansu sporządzonego na koniec jednego z tych lat nie przekroczyły równowartości w złotych 43 milionów euro.

Tabela 1. Klasyfikacja przedsiębiorstw należących do sektora MŚP

Kategoria przedsiębiorstwa	Liczba zatrudnionych	Roczny obrót	Suma aktywów bilansu
Mikroprzedsiębiorstwa	<10	<2 mln EUR	<2 mln EUR
Małe	<50	<10 mln EUR	<10 mln EUR
Średnie	<250	<50 mln EUR	<43 mln EUR

Źródło: Opracowanie własne.

Dla celów obliczenia danych dotyczących poziomu zatrudnienia oraz danych finanso-

¹ Liczba osób zatrudnionych jest zasadniczym kryterium wstępnym przy określaniu, w jakiej kategorii mieści się dane MŚP. Liczba ta dotyczy osób zatrudnionych na pełnych etatach, w niepełnym wymiarze godzin, sezonowo i obejmuje:

- pracowników,
- osoby pracujące dla przedsiębiorstwa, podlegających mu i uważanych za pracowników na mocy prawa krajowego,
- właścicieli – kierowników,
- wspólników prowadzących regularną działalność w przedsiębiorstwie i uczestniczących w zysku przedsiębiorstwa.

wych rozróżnia się przedsiębiorstwa:

- niezależne – samodzielne to przedsiębiorstwo, które nie ma żadnych przedsiębiorstw partnerskich ani związanych,
- partnerskie to przedsiębiorstwo, które nie jest przedsiębiorstwem związanym, a które posiada samodzielnie lub wspólnie z jednym lub kilkoma przedsiębiorstwami związanymi 25% lub więcej kapitału lub praw głosu w drugim przedsiębiorstwie,
- związane to przedsiębiorstwo, które spełnia jeden z warunków:
 1. przedsiębiorstwo posiada większość praw głosu w innym przedsiębiorstwie
 2. przedsiębiorstwo posiada prawo do powoływania lub odwoływania większości członków organu administracyjnego, zarządzającego lub nadzorczego innego przedsiębiorstwa,
 3. przedsiębiorstwo posiada dominujący wpływ na działalność innego przedsiębiorstwa.

Definicja nie obejmuje przedsiębiorstw, których 25% lub więcej kapitału lub praw głosu jest kontrolowane bezpośrednio lub pośrednio, wspólnie lub indywidualnie przez jeden lub kilka organów państwowych (jednoosobowe spółki Skarbu Państwa, przedsiębiorstwa państwowe, przedsiębiorstwa komunalne, jednostki samorządu terytorialnego) (www.mg.gov.pl/www.MSP/Definicja.htm).

Bariery ograniczające rozwój małych i średnich przedsiębiorstw

Funkcjonowanie małych i średnich przedsiębiorstw determinowane jest wpływami otoczenia zarówno zewnętrznego, jak i wewnętrznego. Rola i znaczenie poszczególnych czynników egzogenicznych i endogenicznych dla rozwoju MŚP jest wysoce zróżnicowana. Liczne bariery ograniczające rozwój tego sektora, najczęściej wskazywane przez przedsiębiorców, zostały wyszczególnione w tabeli 2.

Wśród uwarunkowań makroekonomicznych, należy zwrócić uwagę na: poziom wzrostu gospodarczego kraju oraz jego perspektywy², poziom inflacji, stabilność waluty, stopę procentową kredytów, poziom popytu oraz podaży na rynkach krajowych i zagranicznych, poziom krajowych oszczędności, sytuację na rynku pracy, słaby poziom rozwoju infrastruktury, usług finansowych w małych i średnich miastach oraz chłonności rynków lokalnych.

Istotnym warunkiem dynamizacji lub hamowania rozwoju MSP, wywierającym również wpływ na skłonność pracodawców do tworzenia miejsc pracy, są regulacje systemu finansowo-podatkowego. Zależy od nich w dużej mierze możliwość akumulowania kapitału przez małe i średnie przedsiębiorstwa w celu samofinansowania bieżącej działalności i rozwoju. Do elementów silnie oddziałujących na kondycję małych i średnich przedsiębiorstw należy zaliczyć czynniki systemu finansowo-podatkowego, takie jak (Krajewski, 2006):

- wysokość stawek podatkowych,
- poziom stawek amortyzacji środków trwałych,
- wielkość składek na ubezpieczenie społeczne,
- stopa oprocentowania kredytu refinansowego ogłaszana przez Narodowy Bank Polski,
- kurs złotego,
- formy wspierania finansowego rozwoju firm,
- dostęp do pomocy z UE,
- dostępność usług bankowych i ubezpieczeniowych,
- regulacje prawne w zakresie windykacji wierzytelności.

² Szczególnie PKB w przeliczeniu na 1 mieszkańca, stopa wzrostu PKB, zmienność PKB (długość, intensywność, przewidywalność cykli koniunkturalnych).

System finansowo-podatkowy kraju ma kluczowe znaczenie dla efektywności działania małych i średnich przedsiębiorstw. W dużym stopniu warunkuje on wybór dziedziny działalności firmy, ograniczając lub podnosząc opłacalność określonych kierunków. Wpływa na wybór kierunków inwestowania, funkcjonowanie oraz konkurencyjność MSP na wiele sposobów. Od stabilności systemu podatkowego w dużym stopniu uzależnione jest długoterminowe planowanie przedsięwzięć, bez ryzyka niepowodzenia z powodu nieprzewidzianych zmian w zasadach i stawkach opodatkowania.

Małe i średnie przedsiębiorstwa są niezwykle wrażliwe na niestabilność instrumentów podatkowych, stóp procentowych i innych obciążeń zmniejszających ich potencjał rozwojowy, szczególnie w początkowym okresie funkcjonowania, kiedy ich własne rezerwy finansowe oraz dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania są ograniczone (Strużycki, 2002).

Obecny polski system podatkowy, ze względu na wysoki stopień restrykcyjności, z punktu widzenia rozwoju sektora małych i średnich przedsiębiorstw, jest wysoce niezadowolający. Zbyt duże obciążenia, rosnąca liczba opłat, wewnętrzne sprzeczności, nadmierna zmienność, mało precyzyjna terminologia uniemożliwiają racjonalne planowanie strategiczne oraz zachęcają do obchodzenia przepisów prawa. Przedsiębiorcy narzekają na zbyt wysoki podatek dochodowy, oczekując jego obniżenia przy jednoczesnym odstępowaniu od ulg.

Podkreślają, że wysokie koszty pracy oraz uciążliwość regulowania płatności w ZUS zniechęcają do tworzenia miejsc pracy. System obciążeń socjalnych, jest według przedsiębiorców zbyt wysoki, a podnosząc znacznie koszty pracy, wpływa również na koszty produkcji i usług. Dodatkowym czynnikiem generującym bezrobocie w Polsce jest nieelastyczne prawo pracy.

Tabela 2. Częstotliwość wskazań na wybrane czynniki jako bariery działalności gospodarczej w podziale na firmy różnej wielkości

Wyszczególnienie	Do 9 pracowników		10- 49 pracowników		50 do 249 pracowników		+249 pracowników	
	%	Miejsce	%	miejsce	%	miejsce	%	Miejsce
Stawki podatkowe	83	2	85	1	84	2	73	4
Niepewność co do sytuacji gospodarczej i polityki w zakresie przepisów	86	1	80	2	88	1	83	1
Brak stabilności makroekonomicznej	77	4	76	3	75	3	77	2
Koszt finansowania	79	3	75	4	67	4	75	3
Przestępczość, kradzieże i brak porządku	70	6	62	6	55	7	57	6
Dostęp do źródeł finansowania	66	7	63	5	54	8	54	7
Korupcja w administracji	73	5	60	7	58	5	62	5
Konflikt interesów	65	8	42	9	57	6	50	9
Praktyki antykonkurencyjne	56	9	48	8	54	9	53	8
Dostępność informacji o przepisach prawnych	48	10	40	10	31	11	32	10
Umiejętności pracowników	35	11	37	11	34	10	32	11
Ocena oddziaływania na środowisko	20	12	22	12	31	12	26	12
Telekomunikacja	10	13	13	14	24	13	15	13
Energia elektryczna	5	14	12	15	4	14	4	14
Transport	5	15	14	13	3	15	4	15

Źródło: Bariery administracyjne związane z podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej w Polsce. Ocena. Raport końcowy, Ministerstwo Gospodarki i Pracy, Warszawa 2004, s. 54.

Przedsiębiorcy zwracają uwagę na niską jakość pracy organów skarbowych i niezyczliwości ich pracowników. Podkreślają również, że odpisy amortyzacyjne nie zapewniają odnowy środków trwałych, uniemożliwiając pełne odtwarzanie majątku przedsiębiorstwa, co wpływa negatywnie na utrzymanie potencjału w pełnej sprawności wytwórczej lub usługowej.

Istotnym problemem pozostaje wysoki stopień korupcji w Polsce przestępczość, złodziejstwo, brak porządku. Działalność organów administracji rządowej i samorządowej jest obszarem, którym przedsiębiorcy wskazują jako narażony na występowanie zjawisk korupcyjnych – szczególnie przy wydawaniu decyzji administracyjnych oraz nepotyzm, kumoterstwo przy obsadzie stanowisk (Przedsiębiorczość..., 2006, s. 74), (Sochan, 2006), (Barier...2004).

Barierę ograniczającą rozwój przedsiębiorczości to nie tylko uwarunkowania makro-, ale również mikroekonomiczne. Do najistotniejszych można zaliczyć:

- wielkość kapitału pochodzącego z zasobów własnych przedsiębiorcy,
- dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania tj. kredyty, pożyczki, venture capital, leasing, subwencje itd.,
- innowacyjność,
- elastyczność,
- poziom i jakość posiadanej przez kadrę wiedzy,
- sprawność zarządzania posiadanymi zasobami,
- jakość oferowanych produktów i usług,
- zdolność dostosowywania się do indywidualnych potrzeb klientów,
- ogólny poziom rentowności produkcji,
- system powiązań pomiędzy uczestnikami gry rynkowej.

Uwzględniając rolę, jaką sektor MSP spełnia w przeciwdziałaniu bezrobociu oraz biorąc pod uwagę, że wielu bezrobotnych, nie mając szans na zatrudnienie, podejmuje decyzję o podjęciu własnej działalności gospodarczej, wciąż jedną z najistotniejszych barier rozwoju tego sektora są stosunkowo niewielkie wewnętrzne zasoby finansowe oraz ograniczony dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania ich rozwoju. Wśród małych i średnich przedsiębiorstw (ponad 90% firm) utrzymuje się tendencja do finansowania rozwoju przede wszystkim w oparciu o środki własne, co związane jest, szczególnie w przypadku małych przedsiębiorstw oraz osób rozpoczynających działalność gospodarczą, z ograniczonym dostępem do kredytów bankowych. Głównymi przyczynami takiego stanu rzeczy jest brak historii kredytowej oraz wiarygodności kredytowej oznaczającej brak odpowiedniego zabezpieczenia kredytu. Bariere jest również złożoność wniosków kredytowych oraz stosowanie uproszczonych form opodatkowania, a tym samym prowadzenie uproszczonej księgowości (Kierunki...,s. 27). Jednak, aby być konkurencyjnym na rynku, przedsiębiorstwa muszą inwestować i rozwijać się. Ich właściciele muszą być twórczy i kreatywni w poszukiwaniu nisz rynkowych oraz nowych możliwości pozyskiwania środków na rozwój. Akcesja do UE umożliwiła polskim przedsiębiorstwom dostęp do znaczących środków pochodzących z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności. Coraz bardziej popularne stają się takie źródła finansowania jak rynek kapitałowy, fundusze typu venture capital, seed capital, pośrednictwo firm leasingowych czy faktoringowych.

Krótki przegląd wybranych uwarunkowań i barier rozwoju, wskazuje, że procesy rozwojowe i inwestycyjne małych i średnich przedsiębiorstw są w znacznym stopniu ograniczone. Statystyki wskazują również, że wiele polskich małych i średnich przedsiębiorstw kończy swoją działalność po pierwszym lub drugim roku swojego funkcjonowania (Strużycki, 2002, s. 30). Dlatego tak istotna jest polityka rządu oraz władz lokalnych mająca na celu wspieranie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw m.in. poprzez utrzymywanie stabilnego wzrostu gospodarczego, zwiększenie poziomu oszczędności w gospodarce, uproszczenie regulacji prawnych, systemu podatkowego, ułatwienie dostępu do zewnętrznych źródeł finansowania, wspieranie innowacyjności i zastosowań e-biznesu.

Rozwój sektora MSP w Polsce

Wraz z wejściem w życie 28 grudnia 1988 roku Ustawy o działalności gospodarczej (Dz. U. Nr 41, poz. 324), rozpoczął się dynamiczny proces tworzenia podstaw i rozwoju polskiej przedsiębiorczości. Proces przekształceń własnościowych gospodarki doprowadził do zmian pod względem liczebności podmiotów gospodarczych i ich struktury własnościowej.

Szczególny wzrost znaczenia sektora małych i średnich przedsiębiorstw w polskiej gospodarce, widoczny był w pierwszych latach transformacji. W latach 1990 – 1993 odnotowano szybki wzrost liczby podmiotów w tym sektorze, a w konsekwencji zatrudnienia, głównie w handlu, budownictwie i przemyśle, przy czym w przemyśle wzrost ten ograniczał się głównie do kilku gałęzi bardziej tradycyjnych, jak przemysł spożywczy, odzieżowy, drzewny (w tym meblowy) oraz materiałów budowlanych (D. Kotlorz, 2004, s. 64-65). Niezaspokojony popyt na podstawowe dobra i usługi wyznaczał wówczas kierunki rozwoju sektora MSP. Małe i średnie przedsiębiorstwa wypełniały określone nisze rynkowe, gdzie procesy technologiczne nie były zbyt skomplikowane, kapitał na założenie firmy nie duży, a możliwość zaspokojenia potrzeb lokalnych czyniła opłacalną produkcję na małą skalę.

Uwarunkowania makro- i mikroekonomiczne, w tym coraz bardziej złożone otoczenie, rosnąca konkurencja spowodowały, że po wypełnieniu na początku lat 90-tych tej luki, tempo wzrostu nowych podmiotów znacznie osłabło. Wprawdzie sektor MSP pozostaje siłą napędową polskiej gospodarki, odgrywając istotną rolę w ograniczaniu bezrobocia, jednak ich udział w tworzeniu produktu krajowego brutto od 2000 roku zmniejsza się³.

Na koniec 2005 roku w systemie REGON zarejestrowanych było 3 615,6 tys. podmiotów gospodarki narodowej i było to o 40 tys. więcej niż na koniec roku 2004 (Przedsiębiorczość..., 2006, s. 28). Największy przyrost odnotowano w grupie firm zatrudniających od 10 do 49 pracowników (wzrost o 4%), co przedstawione zostało w tabeli 3, głównie w transporcie oraz górnictwie. Spośród zarejestrowanych podmiotów 137,6 tys. należało do sektora publicznego (było to o 2,3% więcej niż w roku 2004), zaś 3 478,0 tys. do sektora prywatnego (wzrost o 1%).

Pozytywnie należy ocenić przełamanie w 2005 roku spadkowej tendencji liczby podmiotów noworejestrowanych. Po raz pierwszy od 1997 roku nastąpił ich wzrost (o 12%), szczególnie widoczny w górnictwie (o 42%) oraz budownictwie (o 40%). W 2005 roku firmy te stanowiły około 7% zarejestrowanych firm ogółem. Jednocześnie od roku 2003 rośnie liczba firm wykreślanych z rejestru REGON.

Tabela 3. Liczba podmiotów zatrudniających powyżej 9 pracowników i liczba pracujących w nich osób w latach 1000-2005.

Rok	Ogółem	mikroprzedsiębiorstwa	pow. 9 pracujących	10-49	50-249	pow. 249
Badane podmioty gospodarcze						
1999	struktura w %	3,6	96,4	60,4	29,4	6,6
	Względny przyrost lub spadek *	x	x	x	x	x
2000	struktura w %	3,6	96,4	60,9	29,1	6,4
	Względny przyrost lub spadek *	96,9	100,1	101,1	98,8	96,2

³W 2004 roku wyniósł 47,9%, z tego małych przedsiębiorstw – 38,3%, natomiast średnich – 9,6%³. Analogiczny wskaźnik udziału MSP w tworzeniu PKB w roku 1998 miał wartość 47,8% a w 1999 roku był równy 48,5%. Przyrosty te były mniejsze w porównaniu do lat 1997 i 1998 ale nawet ten relatywnie mniejszy przyrost udziału MSP w tworzeniu PKB oznacza, że sektor ten w latach 1999-2004 rozwijał się szybciej niż reszta gospodarki. (Kierunki..., 2003, s. 26).

2001	struktura w %	3,2	96,8	64,5	26,6	5,7
	Względny przyrost lub spadek *	90,5	104,5	111,2	94,2	88,3
2002	struktura w %	3,7	96,3	62,0	28,2	6,1
	Względny przyrost lub spadek *	95,4	95,1	97,9	91,4	85,6
2003	struktura w %	3,7	96,3	60,3	30,0	6,0
	Względny przyrost lub spadek *	93,6	91,4	91,6	93,4	81,7
2004	struktura w %	3,7	96,3	61,3	29,0	6,0
	Względny przyrost lub spadek *	93,1	93,6	94,9	92,2	83,6
2005	struktura w %	3,6	96,4	61,2	29,1	6,1
	Względny przyrost lub spadek *	90,7	93,1	95,4	92,9	85,9
pracujący						
1999	struktura w %	-	100,0	14,2	30,5	55,3
	Względny przyrost lub spadek *	-	x	x	x	x
2000	struktura w %	-	100,0	14,1	31,1	54,8
	Względny przyrost lub spadek *	-	95,8	96,8	98,9	94,0
2001	struktura w %	-	100,0	15,1	31,5	53,4
	Względny przyrost lub spadek *	-	90,5	97,6	94,6	86,4
2002	struktura w %	-	100,0	14,8	31,6	53,6
	Względny przyrost lub spadek *	-	87,6	92,3	92,1	84,1
2003	struktura w %	-	100,0	14,8	31,2	54,0
	Względny przyrost lub spadek *	-	94,9	89,7	88,0	82,1
2004	struktura w %	-	100,0	15,2	31,0	53,8
	Względny przyrost lub spadek *	-	86,6	94,3	89,2	83,3
2005	struktura w %	-	100,0	15,4	30,8	53,8
	Względny przyrost lub spadek *	-	89,0	97,5	91,1	85,6

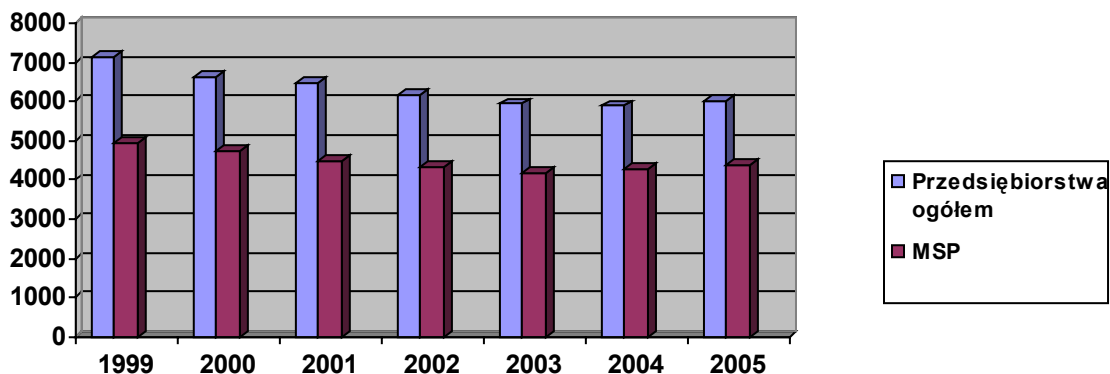
* 1999 = 100

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z: Przedsiębiorczość 2006, s. 30, s. 44, Działalność...2006, tab.1, s. 4.

Od początku lat 90-tych, sektor MSP odgrywał ważną rolę wchłaniając i zagospodarowując zasoby siły roboczej zwalniane na skutek procesów restrukturyzacji gospodarki. Szanse na zatrudnienie lub samozatrudnienie znajdowali i w dalszym ciągu znajdują w tym sektorze m.in. pracownicy o niskich kwalifikacjach, w dużym stopniu zagrożeni bezrobociem długookresowym oraz wykluczeniem społecznym. Pomaga to łagodzić napięcia społeczne, wpływa na ograniczenie bezrobocia, prowadząc do zmiany statusu społecznego ludzi przedsiębiorczych. Jednak, wobec dużej ilości bankructw w sektorze MSP liczba brutto stworzonych miejsc pracy, może znacząco odbiegać od wartości netto, pokazującej faktyczny wzrost zatrudnienia (Bednarski, 2006, s. 269). Coraz częściej tylko firmy oferujące produkty wysokiej jakości, działające w oparciu o nowe technologie są w stanie podołać wyzwaniom współczesnego świata. Tworzeniu nowych MSP najbardziej sprzyjają sektory usług okołobizneso-

wych, informatyki, ochrony środowiska, nowych technologii, turystyki oraz sektor rolno-spożywczy.

Rysunek 1. Zatrudnienie w sektorze MSP w latach 1999-2005 w Polsce – w tys.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: PO Innowacyjna Gospodarka, 2007-2013, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2006, s. 21, Pracujący w gospodarce narodowej w 2005r., GUS, Warszawa 2006, tabl. 10, s. 99.

Po początkowym, dynamicznym wzroście zatrudnienia w sektorze MSP, począwszy od 1999 roku liczba pracujących w małych i średnich przedsiębiorstwach zaczęła maleć (zob. rys.1). Podczas gdy w 1999 r. zatrudnienie w sektorze wynosiło blisko 5 mln osób, w 2003 r. - 4,2 mln. Obserwowany spadek zatrudnienia spowodowany był przez szereg czynników, m.in.: konieczność obniżania kosztów produkcji, w tym kosztów pracy, wysokimi pozapłacowymi kosztami pracy, wygasaniem pakietów socjalnych, nieelastyczność rynku pracy.

Natomiast wzrost liczby pracujących w roku 2004 oraz 2005 o około 100 tysięcy osób rocznie spowodowany był z jednej strony poprawą koniunktury w gospodarce, a z drugiej – poprawą oczekiwań przedsiębiorców wobec rozwoju sektora w kolejnym roku. W dalszym ciągu najszybciej rośnie liczba pracujących w ochronie zdrowia oraz obsłudze nieruchomości i firm, natomiast spada w rolnictwie oraz górnictwie. W 2005 roku dynamika pracujących była wyższa niż dynamika wzrostu liczby przedsiębiorstw, co doprowadziło do wzrostu średniej liczby pracujących przypadającej na jedno przedsiębiorstwo. Podobnie jak w roku 2004, w 2005 najszybciej rosła liczba pracujących w firmach małych (od 10 do 49 zatrudnionych) – o 3,4%, a najwolniej w firmach dużych (zatrudniających powyżej 250 pracowników) (zob. tab. 3).

Polityka wspierania sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce

Możliwości państwa w zakresie wspierania rozwoju sektora MSP skupiają się w 2 zasadniczych obszarach:

- polityki wobec MSP sensu stricto, nastawionej na tworzenie warunków funkcjonowania i rozwoju MSP
- innych polityk (polityki regionalnej, polityki rynku pracy itd.), w których sektor MSP występuje jako jeden z instrumentów realizacyjnych (Raport., 2003, s. 107), przyczyniając się do ożywienia gospodarczego, wzrostu zatrudnienia i dochodów, a zatem wzrostu popytu konsumpcyjnego i inwestycyjnego.

W Polsce polityka wspierania małych i średnich przedsiębiorstw realizowana jest przy wykorzystaniu szeregu instrumentów o charakterze prawnym, finansowym, organizacyjnym oraz informacyjno-szkoleniowym. Od początku lat 90-tych podlega ona ciągłym przeobrażeniom, stosowane narzędzia i instrumenty są doskonałe, pojawiają się również nowe, zapożyczone z krajów wysokorozwiniętych. Jednak mimo licznych pozytywnych zmian, wciąż pozostaje wiele problemów do rozwiązania.

W dotychczasowej polityce rządu, licznych dokumentach strategicznych widoczne jest zainteresowanie rozwojem sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Wśród dokumentów strategicznych, mających istotne znaczenie z punktu widzenia przedsiębiorczości należy wymienić m.in.:

- Polska 2025 – Długookresowa Strategia Trwałego i Zrównoważonego Wzrostu
- Krajowy Program Reform 2005-2008
- Narodowy Plan Rozwoju 2004-2006
- Narodowa Strategia Spójności 2007-2013
- Strategia Gospodarcza „Przedsiębiorczość- Rozwój – Praca”
- Narodowa strategia wzrostu zatrudnienia i rozwoju zasobów ludzkich 2000-2006
- Narodowa strategia rozwoju regionalnego 2001-2006
- Kierunki działań Rządu wobec małych i średnich przedsiębiorstw do 2002 roku
- Kierunki działań Rządu wobec małych i średnich przedsiębiorstw od 2003 do 2006 roku

W oparciu o cele przedstawione w strategiach i programach, mających często względem siebie charakter komplementarny, podejmowane są liczne działania mające na celu ograniczenie barier funkcjonowania sektora małych i średnich przedsiębiorstw oraz jego rozwój. Wiele miejsca poświęca się w tych dokumentach konieczności podniesienia poziomu konkurencyjności polskich przedsiębiorstw na jednolitym rynku europejskim, ze szczególnym uwzględnieniem innowacyjności i szerszego wykorzystywania nowoczesnych technologii oraz nawiązania współpracy z ośrodkami naukowo-badawczymi.

Jednym z istotnych czynników wpływających na funkcjonowanie sektora MSP jest jego instytucjonalne otoczenie. System wsparcia rozwoju przedsiębiorczości w Polsce opiera się na współpracy partnerów na trzech poziomach działania:

- centralnym (Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości),
- regionalnym (Regionalne Instytucje Finansujące),
- bezpośrednich usługodawców (ośrodki Krajowego Systemu Usług dla MSP, Punkty Konsultacyjne, akredytowani wykonawcy usług).

Istotną rolę dla tworzenia instytucjonalnego otoczenia MSP odegrało utworzenie w 1995 roku Polskiej Fundacji Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw, przekształconej w 2001 w Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości. Z inicjatywy Agencji utworzono Krajowy System Usług dla Małych i Średnich Przedsiębiorstw (KSU), stanowiący ogólnopolską sieć współpracujących ze sobą, niekomercyjnych organizacji na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym. Można tu wyodrębnić:

- Regionalne Instytucje Finansujące (RIF), które są wojewódzkim partnerem PARP, współpracującym przy wdrażaniu programów adresowanych do MSP w regionie
- Punkty Konsultacyjne (PK), w których mikroprzedsiębiorcy oraz małe i średnie firmy mogą uzyskać bezpłatne usługi informacyjne
- Centra Euro Info (EIC), specjalizujące się w zakresie informacji dotyczących warunków prowadzenia działalności gospodarczej oraz nawiązywania współpracy na obszarze Unii Europejskiej
- Fundusze Poręczeń Kredytowych
- Fundusze Pożyczkowe

- Krajowa Sieć Innowacji (KSI), skupia ośrodki KSU specjalizujące się w świadczeniu usług doradczych o charakterze proinnowacyjnym.

Kierunki działań rządu wobec małych i średnich przedsiębiorstw od 2003 do 2006 roku

Głównym celem polityki rządu wobec MSP, będącej kontynuacją i uzupełnieniem dotychczasowych działań podejmowanych do roku 2002, jest pobudzanie aktywności gospodarczej w tym sektorze zapewniającej wzrost zatrudnienia, konkurencyjności i zdolności do funkcjonowania na Jednolitym Rynku Europejskim. Cele te mają zostać osiągnięte poprzez realizację następujących celów cząstkowych (Kierunki..., 2003):

- **wspieranie przedsięwzięć służących rozwojowi małych i średnich przedsiębiorstw**, poprzez lepsze wykorzystanie dostępnych zasobów ludzkich i kapitałowych, metod i technik zarządzania, stałe inwestowanie w rozwój firmy
- **poprawę otoczenia prawnego i administracyjnego małych i średnich przedsiębiorstw oraz rozwój postaw przedsiębiorczych w społeczeństwie**. Uproszczenie i ujednoczenie przepisów prawnych, ograniczenie biurokracji, zmniejszenie obciążeń przedsiębiorców, kształtowanie postaw pro-przedsiębiorczych
- **rozwój otoczenia instytucjonalnego małych i średnich przedsiębiorstw**. Wsparcie i pomoc instytucji doradczych, informacyjnych, szkoleniowych i finansowych na wysokim poziomie
- **Wspieranie integracji firm i działalności na forum międzynarodowym**. Wspieranie działań przedsiębiorców polegających na tworzeniu grup producenckich, dystrybucyjnych, związków kapitałowych przedsiębiorstw itp.

Wykorzystanie środków z funduszy strukturalnych na rozwój MSP w Polsce w ramach Narodowego Planu Rozwoju na lata 2004-2006

Jednym z warunków realizacji celu strategicznego NPR, zdefiniowanego jako „rozwijanie konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości, zdolnej do długofalowego, harmonijnego rozwoju, zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz poprawę spójności społecznej, ekonomicznej i przestrzennej z Unią Europejską na poziomie regionalnym i krajowym” jest koncentracja środków i wysiłków na wspieraniu konkurencyjności przedsiębiorstw oraz rozwoju zasobów ludzkich i zatrudnieniu (Narodowy..., 2004).

Po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej możliwości finansowania rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw zwiększyły się dzięki środkom pochodzącym z funduszy strukturalnych. W ramach oferowanego wsparcia z funduszy strukturalnych przedsiębiorstwa mają możliwość uzyskania środków finansowych na zwiększenie inwestycji, modernizację, poprawę produktywności, zwiększenie eksportu i kooperacji międzynarodowej, zwiększenie zatrudnienia, osiągnięcie standardów UE w zakresie ochrony środowiska, na uzyskanie dostępu do wysokiej jakości zewnętrznych usług doradczych świadczonych przez wyspecjalizowane firmy, a także na realizację działań w sektorze rolnym i w rybołówstwie. Dzięki środkom z funduszy strukturalnych, przedsiębiorstwa zwiększają swoją konkurencyjność, innowacyjność i szanse na jednolitym rynku europejskim.

Przedsiębiorstwa mogą korzystać z pomocy oferowanej w ramach programów: SPO Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw, SPO Rozwój zasobów ludzkich oraz Zintegrowany program operacyjny rozwoju regionalnego.

Poszczególne działania skupione są w ramach dwóch priorytetów, z których pierwszy skierowany jest do instytucji otoczenia biznesu (akredytowanych przez PARP i zrzeszonych w Krajowej Sieci Usług dla MSP (KSU) oraz pojedynczych instytucji wsparcia biznesu i sieci tych instytucji), drugi zaś skierowany jest bezpośrednio do przedsiębiorców (Konkurencyj-

ność..., 2006).

Bezpośrednio dla sektora MSP, stanowiącego znaczącą grupę beneficjentów, ze względu na potencjalne możliwości tworzenia miejsc pracy oraz wytwarzania największej części PKB, w latach 2004-2006 przeznaczono (Konkurencyjność..., 2006, s. 45):

- działanie 2.1, SPO WKP, Wzrost konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw poprzez doradztwo, (23,2 mln euro), z czego wykorzystano wszystkie dostępne środki⁴,
- działanie 2.3, SPO WKP, Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw poprzez inwestycje (251,3 mln euro), z czego wykorzystano wszystkie dostępne środki⁵,
- działanie 3.4, ZPORR, Mikroprzedsiębiorstwa (56,5 mln euro), z czego wartość dofinansowania wynikającego z podpisanych umów z beneficjentami jako % alokacji 2004-2006 przekroczył 91,5%⁶.

W działaniach z funduszy strukturalnych dla MSP przeznaczono jest 331 mln euro, co stanowi 4,5% alokacji w ramach programów operacyjnych. Projekty, które małe i średnie firmy chcą realizować przy wsparciu funduszy strukturalnych to przede wszystkim inwestycje o charakterze innowacyjnym, na które potrzebują tanich pożyczek. Jest bardzo pozytywna tendencja w kontekście niskiej innowacyjności polskich MSP.

Instrumenty wsparcia MSP w Narodowej Strategii Spójności na lata 2007-2013

Głównym celem NSS, będącym podstawowym dokumentem strategicznym opisującym zasady wydatkowania środków strukturalnych Unii Europejskiej w latach 2007-2013 jest **tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki polskiej** opartej na wiedzy i przedsiębiorczości, zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej Polski w ramach Unii Europejskiej i wewnątrz kraju.

Jednym z zasadniczych celów strategii jest wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw poprzez podnoszenie ich innowacyjności, w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, 2007-2013 (PO IG). Zakłada on kompleksowe wsparcie innowacyjnych przedsięwzięć przedsiębiorców – prowadzenia prac B+R, inwestycji, tworzenia miejsc pracy oraz doradztwa i szkoleń niezbędnych do realizacji inwestycji - jako działań przyczyniających się do wzmocnienia ich pozycji konkurencyjnej na jednolitym rynku europejskim oraz na rynkach międzynarodowych i w konsekwencji kreujących trwałe i lepsze miejsca pracy.

Wsparcie przewidziane w ramach PO IG jest przeznaczone dla przedsięwzięć o wysokim stopniu innowacyjności, znaczącym oddziaływaniu na gospodarkę całego kraju, niezależnie od sektora czy branży, której, dzięki czemu jest uzupełnieniem działań przewidzianych w pozostałych programach krajowych realizujących cele NSS (Narodowa...2006):

- **16 Regionalnych Programach Operacyjnych** (w których przewidziano wsparcie dla nowych inwestycji przedsiębiorców działających na rynkach lokalnych i regionalnych, zgodnych ze strategią rozwoju województwa);
- **Programie Operacyjnym Kapitał Ludzki** (w którym przewidziano działania komplementarne do działań inwestycyjnych wspieranych na poziomie centralnym i regionalnym, mające na celu wzmocnienie potencjału kadrowego przedsiębiorstw poprzez specjalistyczne szkolenia i rozwój usług doradczych nakierowanych na specyficzne potrzeby przedsiębiorców);
- **Programie Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko** (w którym zakłada się wsparcie dla przedsięwzięć dostosowujących przedsiębiorstwa do wymogów ochrony

⁴ Dostępne środki publiczne na dzień 26.01.2007, wynosiły 72276mln PLN, zaakceptowano wnioski na kwotę 82642mln PLN, pozostało – O. Dane pochodzą z : www.konkurencyjnosc.gov.pl

⁵ Dostępne środki publiczne na dzień 26.01.2007, wynosiły 1.629mld PLN, zaakceptowano wnioski na kwotę 1.787mld PLN, pozostało – O. Dane pochodzą z : www.konkurencyjnosc.gov.pl

⁶ Stan na dzień 31.12.2006. www.zporr.gov.pl

środowiska).

Podsumowanie

Przedstawione rozważania oraz prognozowany kierunek i charakter zmian jednoznacznie wskazują na istotną rolę, jaką spełnia sektor MSP w rozwoju gospodarczym kraju i ograniczaniu bezrobocia. Należy zgodzić się ze słowami **Güntera Verheugena**, komisarza ds. przedsiębiorstw, iż „mikroprzedsiębiorstwa oraz małe i średnie przedsiębiorstwa (MŚP) są motorem gospodarki europejskiej. Są one głównym źródłem zatrudnienia, budzą ducha przedsiębiorczości i innowacji w UE, a tym samym mają kluczowe znaczenie dla zwiększenia konkurencyjności i zatrudnienia” (Nowa..., 2006, s.2).

To w nich przede wszystkim koncentrują się ludzkie umiejętności i predyspozycje w zakresie przedsiębiorczości, innowacji i zatrudnienia. W krajach Unii Europejskiej około 23mln MŚP stanowi 99% wszystkich przedsiębiorstw i zapewnia około 75 mln miejsc pracy, a w Polsce – jest ich blisko 3,7mln (Raport..., 2006). Sprawny system wsparcia, stanowiący jeden z priorytetów Komisji Europejskiej, dotyczących wzrostu gospodarczego, tworzenia miejsc pracy oraz spójności gospodarczej i społecznej, ma przyczynić się do dalszego rozwoju sektora. Mimo podejmowanych działań, na przeszkodzie skutecznego funkcjonowania MSP pojawiają się liczne przeszkody i bariery, wynikające z niedoskonałości rynku.

Do najpoważniejszych ograniczeń rozwoju przedsiębiorczości w Polsce należą: funkcjonujący system podatkowy, złożoność przepisów prawnych, wysoka konkurencyjność ze strony dużych przedsiębiorstw, uprzywilejowana pozycja przedsiębiorstw państwowych, koszty pracy, ale również niski popyt na wyroby i usługi świadczone przez firmy, zatory płatnicze powstałych szereg innych. Od wielu lat przedsiębiorcy mówią o tych barierach. Brak szybkiej i skutecznej reakcji ze strony państwa może stać się powodem, że polscy przedsiębiorcy poszukają dla siebie bardziej dogodnych warunków prowadzenia działalności gospodarczej w innych krajach UE.

BIBLIOGRAFIA:

1. Bariery administracyjne związane z podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej w Polsce. Ocena. Raport końcowy, (2004), Ministerstwo Gospodarki i Pracy, Warszawa.
2. Bednarski M., Sienkiewicz Ł., Mała i średnia przedsiębiorczość w wymiarze lokalnym, (2006), (w:) R. C. Horodeński, C. Sadowska-Snarska (red.), Regionalne i lokalne rynki pracy. Od dysproporcji do spójności, IPISS, Białystok-Warszawa.
3. Działalność gospodarcza przedsiębiorstw o liczbie pracujących do 9 osób w 2005 roku, GUS, Warszawa 2006.
4. Kierunki działań rządu wobec małych i średnich przedsiębiorstw od 2003 do 2006 roku, (2003) Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa.
5. Kotlorz D., (2004) Przeobrażenia struktur zatrudnienia w Polsce w okresie transformacji. Wybrane problemy. GWSH, Katowice.
6. Krajewski K., Funkcjonowanie MSP w warunkach gospodarki rynkowej i ich możliwości rozwojowe. www.medianet.pl (stan na 20.09.2006)
7. Narodowa Strategia Spójności na lata 2007-2013, (2006) Ministerstwo Gospodarki, Warszawa.
8. Narodowy Plan Rozwoju na lata 2004-2006, www.npr.gov.pl (stan na 11.09.2006)
9. Nowa definicja MSP. Poradnik dla użytkowników, (2006) Komisja Europejska.
10. Pracujący w gospodarce narodowej w 2005r., GUS, Warszawa 2006.

11. Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka, 2007-2013, (2006) Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
12. Przedsiębiorczość w Polsce 2006, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2006.
13. Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2001-2002,(2003), PARP, Warszawa.
14. Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2004-2005, (2006), PARP, Warszawa.
15. Rozporządzenie Komisji Europejskiej nr 364 z dnia 25 lutego 2004r zmieniające Rozporządzenie KE nr 70/2001 i rozszerzającego jego zakres w celu włączenia pomocy dla badań i rozwoju (załącznik nr 1 do Rozporządzenia - "Definicja małych i średnich przedsiębiorstw").
16. Sochan J., Charakterystyka i znaczenie sektora MSP w Polsce, www.centrum.wiedzy.edu.pl. (stan na 12.09.2006)
17. Starczewska-Krzysztozek M., (2006), Konkurencyjność małych i średnich przedsiębiorstw 2006, Raport z badań „Monitoring kondycji MSP 2006”.
18. Strużycki M., (2002) Zarządzanie małym i średnim przedsiębiorstwem. Uwarunkowania europejskie., Centrum Doradztwa i Informacji Difin, Warszawa.
19. Trendy rozwojowe sektora MSP w ocenie przedsiębiorców w drugiej połowie 2005 roku, (2006), Nr 1/2006, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa.
20. Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, Dz. U. Nr 173, Poz. 1807, art.104-107
21. Ustawa z dnia 23 grudnia 1988r. o działalności gospodarczej (Dz.U. z 1988r. nr 41, poz. 324, z późn. zm.).
22. Warunki prowadzenia działalności gospodarczej przez MSP w Polsce i krajach Unii Europejskiej, PARP, Warszawa 2001.
23. www.mg.gov.pl/www.MSP/Definicja.htm (stan na dzień 24.09.2006).
24. www.konkurencyjnosc.gov.pl (stan na dzień 26.01.2007)
25. www.zporr.gov.pl (stan na dzień 31.12.2006)